

„DOUA CONTRIBUȚII LA VIAȚA ȘI OPERA LUI IULIU CEZAR SĂVESCU“

Nicolae Rusali

În monumentală sa „Istorie a literaturii române de la origini pînă în prezent”, George Călinescu, atît de riguros exact cu tot ce ține de informația bio-bibliografică asupra tuturor subiecților săi, oscilează, în ceea ce îl privește pe Iuliu Cezar Săvescu, probabil datorită izvoarelor, între adevărul științific și legenda atît de repede creată în jurul vieții aceluia care, alături, totdeauna, apare nedespărțit de Ștefan Petică drept precursor al poeziei noastre simboliste.

Astfel, în paragraful ce îl privește direct pe Săvescu, se precizează origina sa brăileană, precum și faptul că „între 1 Octomvrie 1890 și 24 Februarie 1891⁽¹⁾ este redactor la „Duminica”, „apoi corector la „Monitorul oficial”⁽²⁾. Se mai adaugă precizarea că Săvescu, în 1904, este „mort de ftizie”⁽³⁾.

În aceeași istorie însă, tot Călinescu este cel care, tributar bibliografiei folosite, simte nevoia să precizeze că Săvescu este născut, probabil, în 1876 și că moare în 1903⁽⁴⁾.

În „mica Istorie a literaturii române”, cîtiva ani mai tîrziu, Călinescu renunță definitiv la data pe care o indicase ca fiind mai sigură, 1903, a morții poetului, acreditînd cealaltă dată, 1904, ca an al morții lui Săvescu⁽⁵⁾. Acest din urmă an, 1904, este preluat, de altfel, ca cert și de unele antologii⁽⁶⁾ apărute în ultimii ani, fără ca editorii să țină seama de ceea ce, între timp, s-a dobîndit ca sigur despre viața poetului brăilean.

În cazul lui Săvescu și prima atitudine călinesciană și a doua sînt justificate de sărăcia extraordinară a informațiilor ce ne-au parvenit de la poet.

Nu este locul să subliniem importanța, multă sau puțină, contribuția, asemenea, a lui Iuliu Cezar Săvescu, alături de Ștefan Petică și de alți cîtiva, în cenaclul lui Macedonski sau în afara lui, dar aproape totdeauna sub covârșitoarea influență a maestrului, la eliberarea poeziei române de sub tutela epigonilor lui Eminescu, fără a nega, precum o făcuse Macedonski, valoarea Luceafărului, precum și la instaurarea unui climat poetic mai receptiv la înnoiri, la zguduirii, și

1. George Călinescu, „Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent”, București, Fundația regală pentru literatură și artă, 1941, pag. 608.

2. George Călinescu, *op. cit.*, pag. 608.

3. *Idem*, pag. 608.

4. *Ibidem*, pag. 915.

5. George Călinescu, „Istoria literaturii române” — compendiu —, București, Editura pentru literatură, 1968, pag. 254.

6. Spre pildă : „Antologia poeziei românești de la începuturi pînă astăzi”, cu un cuvînt înainte de Tudor Arghezi, vol. III, E.S.P.L.A., București, 1957, pag. 225.

vis-à-vis de aceasta la pregătirea unui public care avea să devină un apt consumator de poezie când și aceasta își va fi atins apogeul său interbelic.

Este cert că, circumscris acestor date, Săvescu are merite pe care le vom sublinia cu alt prilej. Ceea ce dorim a aduce nou despre acest poet, pe nedrept uitat, sînt cîteva date certe și cîteva supoziții pe care, probabil, cercetări ulterioare le vor confirma.

Precizam mai sus că de la Iuliu Cezar Săvescu ne-au parvenit cîteva informații extrem de zgîrcite cu ceea ce trebuie că a fost chinuita sa existență lumescă.

Ceea ce se știe despre Săvescu este că s-a născut în 1866, la Brăila. Nicolae Davidescu găsește la Biblioteca Academiei „extractul” de naștere, pregătit chiar de poet pentru cine știe ce trebuințe și din acesta aflăm că „În anul una mie opt sute șesezeci și șese luna septembrie douăzeci și optu la ora zece dimineața înaintea noastră ofiteru Stării Civile al Comunei Brăila Culoarea Galbenă Jud. Brăila s-a înfacisat D-lui Eulampiu Săvescu, de ani 39, funcționar în Brăila, care ne-a prezentat un copilul ... etc.”⁷). Așadar, data nașterii este certă, 28 septembrie 1866, ca și origina — tatăl funcționar. Se presupune că studiile și le-a făcut la Brăila. Ilarie Chendi ni-l descrie „într-o cafenea, stînd la o mescioară de lîngă foc și cu capul plecat peste un manuscris, pe care-l mai acoperea și cu brațul stîng, parc-ar fi voit să-și apere toată comoara. Cu fața veștedă, ca o lămîie stoarsă, cu ochii sticloși și neliniștiți, căutînd sfios în toate părțile, își făcea impresia unui bărbat trudit, încovoiat prea devreme de povara acestei vieți”⁸). Cam cîți ani avea Săvescu cînd a fost întîlnit de Ilarie Chendi și cînd arăta atît de chinuit, nu putem preciza. Dimitrie Karnabatt îl întîlnește și el cam în aceeași vreme și i se pare de nerecunoscut, deoarece Săvescu arăta „galben, tras la față, îmbătrînit cu zeci de ani, cu veșmintele devastate, exalînd boala, mizeria, agonia”⁹).

Ceea ce ne-am permis a cita pînă aici este ceea ce se știe sigur despre poet. În „Le beau Danube bleu”, în martie 1905, Critzman avansează părerea că o nenorocire, de fapt „des revers de fortune” spune el, i s-ar fi întîmplat cam cu doi ani înainte de a muri și acest revers al norocului i-ar fi aruncat pe Săvescu și ai săi, adică mama și sora, în penibile lipsuri materiale¹⁰). Nici chiar contemporanii săi nu erau în posesia unor date cît de cît certe referitoare la existența sa. Al. T. Stamatiad, de pildă, cel care precizează că Săvescu „se sfîrși în martie 1903”, adaugă evaziv „în vîrstă cam de treizeci de ani”¹¹). Lăsînd la o parte alte informații nesigure, transmise de același Al. T. Stamatiad, reținem numai pe aceea că Săvescu făcea cunoștința lui Macedonski în 1886. Mai știm, de asemenea, că în 1890 și 1891 asigura, împreună cu Bonifaciu Florescu, apariția revistei „Duminică”, iar prin 1898 era student, probabil la litere, căci așa îl înregistrează revista „Liga literară”¹²).

Recapitulînd tot ceea ce istoria literaturii române cunoaște la ora actuală despre viața lui Săvescu avem certe următoarele: origina modestă a poetului, locul și data nașterii, cunoștința de pe la douăzeci de ani cu Macedonski, colaborarea de pe la douăzeci și patru de ani la „Duminică”, cu Bonifaciu Florescu, calitatea de student cam pe cînd avea treizeci și doi de ani, funcția de corector la „Monitorul oficial”, nenorocirea din familie petrecută prin 1901, cînd avea cca. treizeci și cinci de ani, existența unei surori, locul și data morții, București, 9 martie 1903, moarte ce încheie, cu tot onorul dat de garda palatului, prin fața căruia a trecut convoiul funebru, urmat de Alexandru Macedonski, Mircea Demetriad, Radu D. Rosetti, Dimitrie Karnabatt, Cantilli și Cincinat Pavelescu, o viață trăită în mizerie.

Opera lui a fost, se credea, restituită în întregime de Nicolae Davidescu care îi publica în 1943 nu numai aproape toate poeziile ci și piesa „Antigona”. Efortul lui Davidescu, concretizat în antologia amintită, și nu numai în aceasta, este

7. Apud Mircea Anghelescu : „Un precursor : Iuliu Cezar Săvescu” în „Limbă și literatură”, nr. 11, București, 1966, pag. 259—268.

8. Cf. Mircea Anghelescu, *op. cit.*,

9. *Idem.*

10. *Ibidem.*

11. *Ibidem.*

12. *Ibidem.*

imens, căci tot el publica, cu șaptesprezece ani înainte, în 1926, în „Biblioteca pentru toți”, numerele 1121—1122, un volum de „Poezii” din Iuliu Cezar Săvescu; trebuie, de asemenea, subliniată munca uriașă de despuiere atât a multelor, foarte multelor, publicații periodice la care poetul a colaborat, cât și a puținelor manuscrise păstrate la Biblioteca Academiei. Tot Davidescu este cel care la alcătuirea, să-i zicem, „operei complete” a lui Săvescu a folosit și primele patru, se pare, coli editoriale, cine știe cum păstrate prin depozitele tipografiei „Carmen — Sylva”, din ceea ce Săvescu dorea să fie primul său volum de versuri.

În 1966, Mircea Anghelescu, distinsul meu coleg, restituia, la împlinirea a o sută de ani de la nașterea poetului, publicului contemporan, imaginea unui Săvescu necunoscut, într-o ipostază neobișnuită, aceea de prozator, autor al mai multor proze, publicate în „Duminica, și din rîndul cărora se detașează lunga și interesanta nuvelă „O greșeală”, apărută în 1890.

Ceea ce dorim a aduce nou, á propos de existența lui Iuliu Cezar Săvescu, este ceea ce are o oarecare legătură cu orașul de la porțile deltei, cu Tulcea. Am reținut că în 1886 Iuliu Cezar Săvescu face cunoștință cu Alexandru Macedonski. Acesta terminase de cîțiva ani experimentul său administrativ dobrogean, dar este imposibil ca tînărul brăilean să nu-i fi stîrnit amintirile dunărene și mai ales suliniote, locuri de care era legată geneza Thalasei și la care Macedonski ținea atîta¹³). Probabil, aceste amintiri, îmbinate și cu aromele exotice ale acestui pămînt, îl vor determina și pe Iuliu Cezar Săvescu să caute în Dobrogea, la Tulcea, un moment de liniște sufletească și, poate, și ieșirea din oarecare jenă financiară. Ne întemeiem această supoziție nu pe acte de arhivă, căci Filiala județeană Tulcea a Arhivelor Statului nu este în posesia niciunui document care să ateste șederea lui Săvescu la Tulcea sau remunerarea lui pentru o cît de modestă funcție, ci pe existența unei poezii, inedită, „Bătrînul”, inexistentă în tot ce s-a tipărit pînă acum din Săvescu, poezie dedicată lui Mircea G. Petrescu. Or, Mircea G. Petrescu este deja un personaj pe care îl cunoaștem. În 1896, an care ne interesează, Petrescu era primarul Tulcei. În 1896, an care ne interesează în acest caz, Săvescu nu era un necunoscut și este destul de probabil că, măcar pentru cîteva luni, poetul să fie, în acest an, salariat al primăriei Tulcea¹⁴). Toamna lui 1896 îl găsește, credem, pe Săvescu în acest oraș. Dacă nu în august și septembrie, este foarte probabil ca în octombrie și noiembrie el să fi lucrat efectiv în Tulcea, dacă nu pentru oficialități, măcar pentru sine.

Ceea ce este sigur este faptul că un oarecare Leonida (?) E. Manacachi, în calitate de administrator și girant responsabil, într-o zi de sîmbătă, 10 august 1896, se îngrijea, din casele de pe strada Carol, de la numărul 27, să apară, o dată pe săptămînă, numărul 1 al ziarului „Voința Tulcei”. Or, la acest ziar, începînd cu data de sîmbătă 5 octombrie 1896, devine colaborator cu literatură Iuliu Cezar Săvescu.

În numărul 9, din 5 octombrie 1896, Iuliu Cezar Săvescu dă spre tipărire „Regina visurilor Mab”, legendă după Shelley, însoțită și de o N. B. și anume: „Într-o legendă englezească regina visurilor se numește Mab”. Bine primit, este solicitat în continuare cu poezie originală. În numărul următor, 10, din 12 octombrie 1896, publică două poezii: „Spînzuratul” și „Bătrînul”, a doua fiind cea dedicată lui Mircea G. Petrescu. În numărul din săptămîna care urmează, cel din 19 octombrie 1896, 11, apare un grupaj cu încă două poezii: „Serenada lunii” și „Idilă”. O săptămînă mai tîrziu, în numărul 12 de sîmbătă 26 octombrie 1896, Săvescu dă din nou lui Manacachi două poezii: „Către poeți” și „Ah! mi-e dor!”. Încă două săptămîni, pe 2 noiembrie, în numărul 13, și pe 9 noiembrie, în numărul 14, Săvescu este prezent în „Voința Tulcei” cu poeziile „Dragei mele” și „În goana unui vis”. Așadar, nouă poezii în totul.

13. Adrian Marino, „Viața lui Alexandru Macedonski”, București, E.P.L., 1966, pag. 140.

14. De ce al primăriei și nu al prefecturii, bunătoară? Pentru că, cercetînd documentele păstrate la Filiala județeană Tulcea a Arhivelor Statului, putem afirma cu certitudine, bazîndu-ne pe existența completă a statelor de salarii ale prefecturii, ce în nici un caz poetul nu a fost salariatul acestei instituții.

Dacă lăsăm de o parte volumul din 1901, care de fapt n-a apărut, și dacă cercetăm volumul de poezii apărut în 1926 sub îngrijirea lui N. Davidescu, precum și capitolul „Iuliu Cezar Săvescu” din antologia aceluiași din 1943¹⁵⁾, antologie care cuprinde aproape toată opera poetică a lui Săvescu, dat fiind faptul că N. Davidescu a inclus și câteva poezii rămase prin manuscrisele de la Biblioteca Academiei, constatăm cu surprindere că pentru literatura română patru dintre poeziile publicate de Iuliu Cezar Săvescu în „Voința Tulcei” sînt inedite și anume: „Spînzuratul”, „Bătrînul”, „Idilă” și „Dragei mele”. Celelalte mai apăruseră și înainte de a le fi oferit ziarului tulcean în alte publicații. Așa de pildă, „Literatorul” din iunie 1892 publica poezia „Serenada lunii”¹⁶⁾, iar „Liga literară” nr. 4 din 1893 tipărea „În goana unui vis”¹⁷⁾, nr. 5, tot din 1893, „Regina visurilor Mab” ș.a.m.d.

Textele celor patru poezii, evident într-o ortografie contemporană, respectînd unele particularități proprii poetului, le vom oferi cu un alt prilej revistei de specialitate „Limbă și literatură”. Menționăm că ele pot întregi imaginea celui tînăr poet care a fost Iuliu Cezar Săvescu și care își merită pe deplin locul, alături de Macedonski și alții, în rîndul precursorilor poeziei române moderne.

Existența acestor poezii într-o publicație tulceană, uitată astăzi nu numai pentru restul țării, dar și pentru tulcenii, ne îndeamnă la rememorări care fac cinste acestor locuri, în sensul că a existat în mod cert pe aceste meleaguri un meritoriu interes față de actul de cultură, prezenta comunicare nedorind să fie altceva decît o modestă contribuție la întocmirea unui posibil inventar al tradițiilor culturale pe aceste străvechi pămînturi românești, ale legăturilor și schimburilor permanente pe care, din totdeauna, Dobrogea le-a avut cu țara.

DEUX CONTRIBUTIONS A LA VIE ET L'OUVERT DE IULIU CFZAR SAVESCU

En analysant d'une manière exhaustive les sources bio — bibliographiques relatives à Iuliu Cezar Săvescu, poète symboliste qui a vécu vers la fin du siècle précédent, l'auteur fait un bref coup d'oeil sur toutes les données biographiques connues à propos de ce poète, y ajoutant l'hypothèse suivante : la possibilité que ce poète eût vécu pendant quelques mois à Tulcea, vers la deuxième moitié de 1896.

La contribution à une meilleure connaissance de la création du poète Săvescu, que l'auteur apporte dans cette communication, consiste à signaler l'existence dans la publication locale „Voința Tulcei” de la même année (1896) d'un nombre de neuf poésies, signées par ce précurseur du symbolisme roumain. Plus encore, l'auteur attire l'attention sur le fait que quatre de ce poésies sont tout à fait inconnues à l'histoire de la littérature roumaine.

15. N. Davidescu, „Din poezia noastră parnasiană”, antologie, București, Fundațiile regale pentru literatură și artă, 1943.

16. Apud. N. Davidescu, loc. cit.

17. „Liga literară”, tipărea în 1893 această poezie însă sub titlul, cu totul altul, „Într-o țară depărtată” și mult diferită față de ceea ce Săvescu dădea trei ani tîrziu tulcenilor.

Așa că, în mod practic, avem de a face cu o variantă absolut inedită (am zice a cincea poezie inedită), mai bogată decît ceea ce ni se oferă sub titlul din „Liga literară”.